

FEDERAȚIA COMUNITĂȚILOR EVREIEȘTI DIN ROMÂNIA
Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România

Colecția "Caiete" Nr. 4

Dr. MIRYAM CHANIT

Doctoriță în INFERN

C.S.I.E.R.

București, 2000

Dr. Miryam Chanit

Doctoriță în infern

Tehnoredactare computerizată: Cristina BONTAȘ
Culegere computerizată: Cristina BONTAȘ

Federația Comunităților Evreiești din România
Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România

Colecția „*Caiete*”

Nr. 4

Dr. Miryam Chanit

Doctoriță în infern

București, 2000

Cuvânt înainte

Autoarea acestei dureroase confesiuni asupra uneia din cele mai întunecate perioade din istoria umanității s-a născut la Cluj, la 10 aprilie 1914. Tatăl, avocat și jurist consult al Comunității evreiești de acolo, a fost, în același timp, un pasionat investigator al cronologiei biblice, autor a numeroase eseuri publicate în ziarul „Uj Kelet”.

În mai 1944, regimul fascist de la Budapesta i-a deportat pe toți evreii din Transilvania de Nord, arbitrar anexată Ungariei, cum se știe, prin dictatul de la Viena. Tatăl, mama și însăși autoarea au fost duși la Auschwitz, unde ea a fost despărțită de părinți, gazați și arși numaidecât în sinistrele cuptoare de acolo. Un frate al doamnei Chanit a murit într-un lagăr de muncă forțată din Iugoslavia.

Medic stomatolog - ca și soțul ei - autoarea, însă, a rămas numai două săptămâni la Auschwitz, de unde a fost expedită, rând pe rând, în tot felul de lagăre pentru femei din Germania, Polonia, țările baltice: Kaiserwald, Dundanga I, Dundanga III, Stutthof și altele, spre a-și exercita profesia în condițiile subumane descrise în paginile care urmează.

Izbutind să supraviețuiască măcelului și întoarsă în țară, a avut parte de un al doilea calvar. În urma unor odioase denunțuri calomnioase, a fost arestată, purtată prin diverse anchete și condamnată până la urmă la trei ani închisoare pentru... crimă împotriva umanității, sentință casată și anulată abia după alți ani „buni” de Curtea Supremă de Justiție.

În sfârșit, o elementară îndatorire profesională ne obligă să precizăm că mărturia doamnei dr. Miryam Chanit e ceva mai cuprinzătoare, dar formatul „Caietelor” noastre ne-a impus o reducere a ei operată, evident, cu consimțământul autoarei.

În amintirea dragilor mei părinți și
a fratelui meu dispăruți la Auschwitz.
În memoria scumpului meu soț
plecat de timpuriu în eternitate.

Era o zi frumoasă, de început de primăvară. Pe meleagurile noastre pășteau pașnic turme de vaci, cerul era senin și pe șoseaua care ducea spre oraș un lung convoi de care cu boi însoțite de o lungă coloană de oameni zăpăciți, amețiți, pășea parcă în vis. În căruțe - valize, bocceluțe, vase și geamantane. Erau, oare, refugiați ce se retrăgeau dinaintea dușmanului? Trista defilare era însoțită de jandarmi ce păzeau evreii care își părăseau căminele din ordinul guvernului, îndreptându-se spre infernul Holocaustului.

Pășeam și eu printre ei, tânără doctoriță, cu credința nezdruccinată în ajutorul ceresc. Și în drum spre oraș tratam o muribundă, fericită că nu va ajunge în ghearele bestiei umane; îi injectam morfină spre a-i alina durerile, în rest cancerul avea să-și facă datoria.

Ce contrast între panorama pașnică a naturii, cu vietățile ei blânde și frumoase, și crima ce întrecea orice închipuire și se petrecea în văzul lumii, fără ca cineva - om, animal, plantă - să o poată opri.

În acele momente grele mi-am îndreptat ochii spre cer, căutând acolo răspunsul. De atunci încolo de multe ori am repetat acest gest. Răspunsul? Justiția cerească nu vine prompt și pe neașteptate, nu sub forma de miracole neprevăzute - ca strămoșilor noștri din Biblie. Crimele și nebuniile tiranilor nu se pedepsesc prompt și neașteptat, ci în decursul unui răstimp. Până atunci, multe victime cad pradă, mulți oameni nevinovați trebuie să sufere: Auschwitzul a fost sfârșitul unei lumi și începutul alteia. Istoria evreilor a luat o altă întorsătură. Din lumea religiei s-a născut o națiune de mare anvergură, din furnalul Auschwitzului s-a plămădit Israelul.

Sosind în capitala de județ, în ghetoul orașului Cluj, mi-am regăsit părinții care m-au acoperit cu lacrimi când m-au îmbrățișat. Într-o zi, l-au luat pe tata la interogatoriu. Știam că majoritatea arestaților era maltrată, bătută, torturată. Mulți erau scoși de la anchetă pe targă. Cine n-a trăit acele momente înspăimântătoare - de a-l aștepta pe cel drag din infernul bestii umane - nu cunoaște marile abisuri ale ființei omenești.

În sfârșit, l-am zărit ieșind pe picioare din camera de anchetă. M-am repezit la el, s-a uitat mirat la mine: la tâmpile îmi ieșiseră primele fire albe. Îl loviseră la mâini, în rest a scăpat nevătămat. M-am uitat la cer în chip de mulțumire.

Toți medicii aveau o activitate medicală în gheto și, ca atare, nu am locuit cu părinții. Odată, când m-am dus să-i văd, i-am găsit desperați; tata - pe care niciodată nu l-am văzut plângând - într-un acces de nervi, plângea în hohote; printre lacrimi mi-a spus că vor fi duși cu primul transport spre o destinație necunoscută. L-am liniștit spunându-i că mă voi duce și eu cu ei, în mod voluntar (având în vedere că soțul meu fusese luat într-un detașament de muncă forțată, soțiile aveau o situație privilegiată).

Ne-am luat bagajele, chipurile, necesare unei lungi șederi și, după un adevărat calvar, ne-am trezit într-un vagon de vite, 90 de inși. Ne-am înghesuit, care cum a putut. Numai o singură amintire, ultimul gest mărinimos al tatălui meu: tatăl meu, crescut în etica și morala ortodoxă, revoltat până în adâncul sufletului de primele manifestări ale psihozei lagărului, și-a scos portțigaretul de argint și i-a servit pe toți tovarășii de suferință, dornici de un fum de țigară.

Călătoria noastră a durat cinci zile și cinci nopți. Înainte de sosire, tata a vrut să-mi spună ceva despre obiectele de valoare pe care le avea asupra lui, dar nu l-am putut asculta: suna a testament și eu nu voiam să cred că sosise ceasul despărțirii...

Când am ajuns la punctul terminus, părinții au fost despărțiți de mine; nici măcar un cuvânt de adio nu le-am putut spune.

Ni s-a comunicat că noi vom pleca într-un lagăr de muncă, iar ei vor fi ținuți în lagărul lor. La început m-am bucurat că nu voi fi silită să le văd suferințele și speram într-o îmbunătățire a situației lor într-un viitor mai îndepărtat.

Abia mai târziu am aflat de camerele de gazare, de cauza mirosului de carne și grăsime arse, de furnalele cuptoarelor...

În piesa *Mina von Bernhelm*, Lessing are o afirmație care, în starea mea sufletească, s-a adeverit întocmai: „Sunt situații în viață când dacă nu ți-ai pierdut mintea, înseamnă că n-ai avut-o niciodată”. Comentariile sunt de prisos.

Am rămas două săptămâni la Auschwitz, căutând să camuflăm bolnavii și să-i scoatem la apel, pentru a nu fi duși în camerele de gazare.

Apoi am fost dusă, cu un transport, spre un lagăr de muncă din Letonia, lagărul de concentrare Kaiserwald, unde am lucrat într-un

dispensar, ca medic. Ulițele lagărului erau pavate cu pietre funerare având inscripții evreiești.

Camioane, mai mult sau mai puțin sporadice, îi transportau pe bolnavi și vârstnici spre camera de gazare.

Într-unul din noile transporturi am găsit-o pe Lili Hamlet, o tânără cumsecade de prin partea locului unde am avut un cabinet medical, pe care am luat-o pe lângă mine, fiindu-mi ca un licăr de lumină în zilele acelea întunecate.

Cu foamea, încetul cu încetul, te obișnuiești, dar lipsa de apă, pentru igiena corporală, e o problemă foarte serioasă. Și totuși ne-am obișnuit să ne spălăm cu o gamelă de apă din cap până în picioare, pentru că la baie ne duceau numai când voiau ei.

Spre norocul nostru, am scăpat repede din lagărul de concentrare de la Kaiserwald și, cu un nou transport, am fost expediate mai spre nordul Letoniei, la Dundanga, în păduri de brazi, unde femeile au fost puse să taie copaci. Eu, ca medic, rămâneam în lagăr și le dădeam primul ajutor și un tratament care necesita multă autodisciplină și stăruință, deoarece medicamentele erau foarte puține, iar pansamentele, de hârtie, nu erau bune de nimic.

Neobișnuite cu o asemenea muncă grea și sub arșița lunilor de vară, femeile prezentau, mai ales, arsuri de gradul II și bășici care, desfăcute, se vindecau greu.

Nu dispuneam singură de soarta lor: eram controlată de un sanitar german care restrângea zilele de scutire de muncă la minimum posibil și - în afară de arsurile solare - numai bolnavele cu febră de peste 38° erau scutite de muncă. Nemulțumirile și suferințele bolnavelor se răsfrângeau, însă, asupra mea. Una din ele avea amigdalită și după ce i-a trecut perioada acută și n-a mai avut febră a trebuit să plece la muncă. M-a certat și s-a răstit la mine să-i arăt termometrul. Refuzând să-i satisfac această dorință pentru tonul ei de comandă, mi-am făcut-o dușmană...

Sanitarul se arăta destul de îngăduitor, iar eu căutam să-l binedispun în favoarea bolnavelor mele. Odată, m-a întrebat de ce nu zâmbesc niciodată, că doar nevasta lui îi surâde totdeauna când îl vede. I-am răspuns că dacă bărbatul meu ar intra pe ușă i-aș zâmbi și eu...

După câteva săptămâni, a trebuit să ridicăm din nou „ancora”; am fost strămutate într-un lagăr mai mare, Dundanga III, unde am lucrat sub comanda unei doctorițe, evreică poloneză. Era un lagăr în care lucrau și bărbați.

M-am îmbolnăvit de amigdalită și am stat câteva zile în pat. Când m-am făcut bine, după ce m-am spălat cu apă dintr-un lighean, am zvârlit apa lângă ușă. Un sanitar care a trecut pe lângă mine, mi-a făcut semn să-l urmez și m-a dus pe un teren viran. M-a întrebat de ce am aruncat acolo apa, doar el ne oprise să vărsăm apa lângă intrare. I-am răspuns că, fiind bolnavă, nu fusesem la apel și nu aflasem de interdicție.

N-a spus nimic, dar s-a apropiat de mine și mi-a tras două palme care m-au culcat la pământ. De atunci, l-am avut ca dușman pe Rottenfűhrerul german.

Eram în plină vară, dar noaptea nu se lăsa, parcă, niciodată; nu vedeam nici lună, nici stele, nu puteam distinge nici zări răsăritul sau apusul soarelui.

În imensa pădure de brazi, în aer plutea un miros dulce de mușetel, iar noi, o ceată de oameni despuiți, înfomețați, târâți de ura nebună a unui tiran descreierat, trebuia să stăruim pe drumul pribegiei, lipsiți de apărare, de cele mai mărunte drepturi ale omului.

Armatele ruse se apropiau și trebuia să fim evacuați repede, fără întârziere. Pentru hitleriști - automați lipsiți de sensibilitate - comanda nu se discuta, se executa.

Detășamentele de deportați au luat din nou drumul pribegiei, în marșuri forțate de 20 km. pe zi, fără hrană, marșuri impuse unor femei lipsite de puteri, sleite de suferințe.

Într-un asfințit de soare am ajuns la marginea unui râu, unde am și înoptat, fără vreun acoperământ deasupra capului. Mi-a venit ideea să mă scald în apa proaspătă a râului și cu câteva camarade - în sutiene și chiloți - ne-am aruncat în valuri. Efectul undelor și al înotului a fost miraculos asupra trupurilor noastre chinuite. Parcă băusem din elixirul tinereții și al elanului juvenil. Ne-am culcat ostenite, dar cu noi speranțe de a putea rezista altor încercări și suferințe.

A doua zi, coloana și-a urmat calea de retragere spre sud-vest. Coloanele erau, în genere, însoțite de câte un medic echipat cu o minusculă trusă de medicamente. În urma lor venea câte o căruță în care erau aruncați, claie peste grămadă, cei care nu mai puteau umbla. Eu - ca și celelalte colege - am fost atașată unei astfel de coloane; în ce mă privește, alergam de colo până colo să dau primul ajutor bolnavelor mele - până când am epuizat stocul de medicamente. După care am luat de braț două camarade slabe de inimă și le-am ajutat să continue drumul.

Într-o seară am ajuns într-o localitate evacuată (Goldingen) unde n-am mai găsit țipenie de om.

Ne-am instalat într-o uzină goală, la parter și la cele două etaje, către care ducea o scară îngustă de fier. Numai ce ne-am instalat și am așipit, am fost trezite din somn de zgomote și țipete. Ce se întâmplase? O cărămidă căzuse pe capul unei camarade. Oamenii se agitau și în beznă se auzeau strigăte de ajutor.

Sus eram acum cinci medici. Dar nici unul nu s-a urnit. Eu, supărată că eram trezită dintr-un somn adânc după lungul marș forțat, am tras o înjurătură și am coborât, dibuind și pipăind scara fără balustradă, până am ajuns la victimă. Am scos-o din uzină și am dus-o la dispensar. Acolo, având și lumină și echipament de prim ajutor, i-am examinat plaga. Era o fisură sângerândă, pe tâmplă, destul de adâncă. Am spălat-o și, după dezinfectare i-am aplicat vreo cinci cusături, un pansament cu o alifie antiseptică și un calmant. Așa am lăsat-o la infirmerie. A doua zi - în urma comoției cerebrale - bolnava a intrat în comă. Pulsul era normal, dar starea de inconștiență a continuat zile de-a rândul. Apoi iar a venit un ordin de plecare și comandamentul lagărului - ofițerul care mă pălmuisse - a poruncit evacuarea. Ce era să facem cu bolnava? Mi-am spus că dacă n-o primea în transport, aveau s-o execute fără doar și poate, pentru că hitleriștii nu lăseau prizonieri în urma lor. Mi-am luat, dar, inima în dinți și i-am vorbit respectivului ca unui medic, pledându-mi cauza, arătându-i că bolnava, femeie tânără și voinică, avea să-și revină cu siguranță din șocul pricinuit de accident, căci respirația îi era normală și pulsul bun. Până la urmă, la stăruințele mele, ofițerul a cedat și bolnava a fost luată cu noi.

Spre marea mea bucurie, într-o gară, când am coborât din tren, am văzut-o fierbându-și cartofi și mâncând carne tocată dintr-o conservă. M-am uitat la ea ca la o minune. Dacă ar fi fost internată într-un spital și i s-ar fi făcut tratamentul adecvat, nu m-aș fi mirat de grabnica ei însănătoșire, dar în condițiile noastre, fără injecții și medicamente - era o adevărată revelație. Zile de-a rândul nu ni s-a dat nimic de mâncare; mă tot gândeam dacă să-i cer ceva de-așale gurii femeii; dar până la urmă mi-am zis că de ce mi-ar da, iar eu de ce să mă fâlesc cu faptele mele, în definitiv nu-mi făcusem decât datoria de medic; jurământul lui Hipocrate te obligă cât trăiești!

Ajunse, după lungi peripeții, în Polonia, am fost coborâte într-un lagăr de concentrare (Stutthof), camuflat îndărătul unei frumoase păduri și al mai multor splendide clădiri, în fața cărora se întindea un lac cu lebede: era o mostră a marii arte a hitleriștilor de a tăinui crimele lor prin ziduri. Potemkin clădite în fața infernului.

Lagărul era „patronat” de deținute politice poloneze, rele, fără scrupule, gata de bătaie pentru cel mai mărunț act de „indisciplină”.

Nefiind încă obișnuită cu deviza lagărului: „Maul halten und weiter dienen”¹⁾, una dintre fetele noastre, în urma unei neînțelegeri, s-a aruncat asupra „Lagerälteste”-i și a zgâriat-o. Aceasta i-a tras o mamă de bătaie, aruncând-o la pământ și lovind-o cu picioarele. Dar nu s-a mulțumit numai cu atât: venea zilnic la noi, o căuta, zvârlind asupra noastră găleți cu apă, iar când o zărea da în ea orbește de parcă nu era om, ci fiară sălbatică. Și scenele acestea se repetau zilnic; la un moment dat, n-am mai putut răbda și am hotărât să mă strecor în primul transport, împreună cu mica mea prietenă și camaradă, Iulia.

Cu prima ocazie, am plecat deci - cu un transport - către lagărul de muncă Guttau. A fost un pas greșit, care a avut repercusiuni asupra întregii mele vieți. Majoritatea deportatelor erau trimise în fabrici unde - în condiții oarecum acceptabile - puteam face față dificultăților, ajutate fiind și de destui muncitori germani, adversari ai hitleriștilor. Restul, în schimb, am fost repartizate la săparea de tranșee, încartiruite în barăci improvizate ad-hoc la marginea unui sat, fără căldură și echipament adecvat.

Comandantul lagărului mi-a pus la „dispoziție” o baracă, în care să internez bolnavii cu febră sau boli care-i împiedicau să părăsească „patul”, adică paiele zvârlite pe pământul gol, unde zăceau bolnavele și dormea personalul sanitar, compus dintr-un medic (eu) și o soră aleasă de mine dintre tovarășele mele de suferință. Prietena mea Iulia a venit și ea cu mine. În fața culcușurilor noastre erau niște vase pentru nevoile lumești, pentru că latrina - construită dintr-o bară lungă deasupra unui șanț în afara barăcii - nu putea fi folosită de bolnavii cu febră. În mijlocul barăcii era un mic cuptor de tinichea cu un burlan, pe care puteam fierbe câțiva cartofi și încălzi apa pentru igiena corporală a bolnavilor. „Mâncarea” era o ciorbă aposă la amiază, un ceai dimineața, două felii de pâine și o fărâmă de unt sau margarină. Stocul de medicamente era foarte mic: pentru o mie de femei aveam câteva tablete de aspirină, *carbo medicinalis*, câteva alifii cu sulfamide și ihtiol.

Am sosit în lagăr în august. Lagărul era alcătuit din zece barăci și cu deportate din toate colțurile Europei, evreice din Germania, Olanda, Letonia, Lituania, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia. Se deosebeau unele de altele doar prin vechimea timpului petrecut în lagăr; infernul de acolo le sleia sufletește, le măcina puterea de rezistență, le scădea moralul, puterea de luptă, voința de a supraviețui. Condițiile de igienă sub orice critică, lipsa de apă, de săpun sau praf de spălat - care se distribuia în cantități minimale -

---

¹⁾ Țacă-ți gura și muncește.

au făcut să ne umplem repede de păduchi. O muncă grea și istovitoare, săparea de tranșee, scădea pe zi ce trecea puterile.

Dimineața, înainte de a se încolona pentru munca la tranșee, medicul trebuia să treacă în revistă „detașamentul” și să scoată bolnavele cu febră sau cu leziuni mai serioase la picioare și să le interneze în baraca-spital. Numărul bolnavilor era limitat de inspectorul sanitar sau de un doctor neamț care venea des în control și dacă cumva nu-i convenea numărul prea mare al celor reținuți în lagăr îi gonia fără milă la muncă. Nu era, deci, ușor ca între ciocan și nicovală, să nimerești tocmai cifra dorită de comandant. Era o artă care de multe ori îmi depășea forțele.

Bolnavii internați în „Rewier” (baraca-spital) se refăceau greu, doar cât durau condițiile igienice ceva mai bune, adică atâta timp cât beneficiau de apă caldă și o mâncare ceva mai omenească, care le putea ameliora starea generală. Medicamentele erau așa de puține, încât de efectul lor, ca tratament, nici nu putea fie vorba. Se punea problema ce să facem cu deportatele mai vechi a căror rezistență era la pământ? Cum să le aruncăm din nou, în ghearele mizeriei după ce le mai remontam puțin? În lagăr erau trei gravide care, ca printr-o minune, scăpaseră de „selecții” și nu fuseseră trimise în camera de gazare. Când am venit în lagăr, cam o lună de zile am stat în corturi; abia într-un târziu, la venirea toamnei, ne-au clădit barăci. Într-o noapte am fost chemată într-un cort. Acolo, pe paie, unde zăceau câte zece femei, pe una din gravide o apucaseră durerile facerii. Ce era să fac? N-aveam nici un instrument ginecologic. I-am cerut santinei o foarfecă și ață de cusut. Am ars foarfeca și, când au început durerile, m-am așezat lângă bolnavă și am căutat să-i apăr perineul. Nașterea a decurs normal. La lumina unei lumânări, am legat cu ață cordonul ombilical și placenta, pe urmă am tăiat cordonul. Lăuza a primit o porție dublă de mâncare și, la început, copilășul s-a dezvoltat frumos, dar după câțiva timp, din cauza lipsei de alimente necesare trupșorului plâpând, a sucombat. Celelalte două nașteri le-am putut rezolva în barăci, la lumina unor cățui improvizate din cartofi scobiți, cu fitil de vată muiat în margarină. Nici un copil n-a supraviețuit mai mult de o lună.

Odată cu sosirea toamnei, situația s-a înrăutățit și mai mult. Femeile n-aveau îmbrăcăminte călduroasă și încălțăminte, dar erau scoase la lucru și în aceste condiții; subalimentate fiind, îmbolnăvirile erau din ce în ce mai frecvente. În fiecare dimineață, când detașamentul pleca la lucru, duceam o adevărată luptă cu comandantul pentru a reține un cât mai mare număr de bolnavi în lagăr. Era, însă, o luptă împotriva morilor de vânt: dacă spoream numărul bolnavilor care rămâneau în barăci, fiindcă Rewierul era arhiplin,

se mânia foc și îi scotea pe toți bolnavii la muncă. Odată, asistând la o astfel de scenă și văzându-i criza de furie, m-am așezat lângă bolnavele mele și nu m-am mișcat de acolo până nu le-a trimis înapoi în lagăr. Din când în când, veneau camioane care duceau bolnavii și oamenii incapabili de muncă în alte lagăre. Selecția era făcută de comandant, pentru că n-avea încredere în mine: eu încercam să-i trimit numai pe cei care mi-o cereau, căci bieții oameni nu știau ce-i așteaptă acolo. În noiembrie, când se lăsase frigul, a sosit ordinul ca toți bolnavii și toți cei incapabili de muncă să fie evacuați. Situația era critică, selecția riguroasă, făcută de o bestie lipsită de orice scrupule. Ar fi însemnat ca majoritatea bolnavilor din Rewier și toți cei reținuți în barăci să fie evacuați. În aceste condiții a început o adevărată luptă pentru a scăpa cât mai multe femei de la o moarte sigură (știam de acum că bolnavii erau duși direct în camerele de gazare).

Foarte multe bolnave sufereau de enterocolită acută, boală care se putea trata. Printre ele se afla și mica mea prietenă. Ce era de făcut? Le-am camuflat printre „sănătoși”, punând la dispoziția lor niște „vase”, ori de câte ori era nevoie. În felul acesta, am izbutit să salvăm un mic număr de bolnave, dar femeile, care nu se puteau mișca, au fost ridicate și duse în căruțe, desculțe, dezbrăcate, în frigul lui noiembrie, câteva zeci de kilometri până la cea mai apropiată gară. Eu i-am atras atenția comandantului că transportul nu va putea pleca mai departe, căci armatele sovietice înaintau repede și drumurile erau blocate. Și, într-adevăr, prorocirea mea s-a adevărit, transportul s-a întors în condiții oribile: picioare învinete, bolnave cu febră mare, frisoane, pneumonii, enterocolită supra acută. Pe treizeci de locuri a trebuit să înghesui 60 de bolnave.

Văzând dezastrul, comandantul s-a îndurat și ne-a trimis niște resturi de la popotă: griș cu lapte, piure de cartofi etc. Dar cum putea opri asta epidemiile de dizenterie și febră tifoidă?! În barăci, numărul bolnavilor creștea cu fiecare zi ce trecea; zăceau pe paie, iar puțina căldură ce venea de la un minuscul cuptor din mijlocul barăcii era oprită de convalescențele care se îngrămădeau în jurul lui. Numărul deceselor sporea și el zi de zi, au fost zile când aveam câte șapte-opt decese. În mormântarea era o altă problemă. Ținutul era umed: cum se săpa o groapă, ea se umplea de apă. Moarta era înfășurată într-o pătură și înmormântată fără haine. Aveam cu mine o carte de rugăciuni și citeam câteva cuvinte în ebraică: „Domnul a dat viața, Domnul a luat-o. Fie numele Domnului binecuvântat”.

Printre bolnave se afla și o fată de 16 ani, blondă, cu ochi albaștri, zveltă, frumoasă. În copilărie suferise de difterie, care lăsase niște urme nefaste; din când în când, cădea în comă, pleoapele îi se paralizau și zăcea în

stare de inconștiență zile de-a rândul. Pulsul era normal, n-avea febră, iar subconștientul îi ordona necesitățile fiziologice. Cereea „cheile de la W.C.”; atunci, careva dintre noi o ducea spre vasul de toaletă; când o făceam eu, îmi prindea mâna și, fără a deschide ochii (căci, am spus, pleoapele îi erau paralizate), murmură că e mâna „doamnei doctor” și, la fel, când se apropia sora de ea îi recunoștea mâna. Și vorbea - inconștientă fiind: „Fetelor, să nu vă fie frică, este o ureche care aude, un ochi care vede și o mână întinsă asupra voastră”. Când și-a revenit, nu și-a mai adus aminte de cele întâmplate și mi-a fost de real ajutor în îngrijirea bolnavelor, în spălarea lor și, pentru micile servicii pe care le îndeplinea cu mult devotament și cu zâmbetul pe buze, am și poreclit-o micuța „șames”.

În urma „selecției” nereușite din luna noiembrie, suferințele și necazurile se țineau lanț. Picioare degerate, diaree incoercibilă, cistite, câte și mai câte boli ale mizeriei, lipsei de medicamente și hranei insuficiente. Internatele din barăci se umpluseră de păduchi și, în urma internării bolnavelor de acolo, ne-am umplut și noi.

Într-o zi, o femeie s-a accidentat la lucru, fracturându-și coapsa. Trebuia neapărat să fie pusă în ghips. L-am rugat pe comandant să-mi facă rost de niște pansamente și ghips și, spre mirarea mea, mi-a și adus. Înainte de a pune piciorul în ghips, a trebuit să presar peste rană pulbere contra păduchilor, altfel, sub pansament, s-ar fi înmulțit păduchii. Numai după aceea am preparat pansamentul cu ghips și l-am aplicat peste piciorul rupt.

Viața în „Rewier” era tot mai chinuitoare, nopți întregi trebuia să stăm de veghe la patul bolnavelor, iar în zori ieșeam ca să pot reține cât mai multe în lagăr. Comandantul voia să le silească să iasă la lucru prin reținerea porției de pâine.

Vizita mea în barăci consta în distribuirea câtorva medicamente pentru bolnavele care nu mai încăpeau în Rewier, în câteva cuvinte de îmbărbătare, în rugămintea de a nu-și pierde moralul, asigurându-le că pâinea la urmă vom fi eliberate și ne vom întâlni în Țara Sfântă.

Înmormântările erau aproape zilnice și tot eu eram aceea care trebuia să le „organizez”, căutând femei care să sape mormântul, făgăduindu-le o porție dublă de ciorbă.

În această situație ne-a venit o vizită inopinată: niște ofițeri superiori, între care și doctorul inspector al lagărelor. Înștiințată în ultimul moment, n-am putut face nimic spre a ascunde măcar câte ceva din dezastrul pricinuit de neomenia torționarilor noștri - așa cum ar fi vrut ei și cum n-aveam noi nici un interes. A trebuit, totuși, să mai curățăm baraca, vasele pentru fecale au fost umplute cu dezinfectant, încât la prima vedere aspectul nu mai era

chiar așa de dezolant. „Înalții oaspeți”, țăntoși și eleganți, mi-au comunicat că-s mulțumiți de activitatea mea. Atunci le-am arătat o bolnavă, o evreică din Germania (care avea la activul ei mai mulți ani de lagăr, de o inteligență scilicitoare), emaciată până la piele și oase. L-am privit în ochi pe ofițerul superior care conducea inspecția și i-am făcut următoarea remarcă: „Credeți că aspectul acestei bolnave ar putea face o bună impresie?” S-a uitat crunt la mine, fără să spună vreun cuvânt, și a ieșit cu tot alaiul din baracă. Fetele au încremenit de frică pentru consecințele cuvintelor mele nesăbuite. Dar nu s-a întâmplat nimic; e adevărat, însă, că nici situația noastră nu s-a ameliorat. Dimpotrivă, mizeria făcea tot mai multe ravagii. Fetele mai tinere fugeau din lagăr în cea mai apropiată comună, ca să-și procure alimente. Dacă erau prinse, erau crunt pedepsite. O fată de 18 ani a fost scoasă de comandant în mijlocul curții, dezbrăcată și lăsată într-o rochie subțire, la sfârșit de noiembrie, toată ziua în frig. Am încercat să intervin în favoarea ei, dar fără succes. Când a fost trimisă în baracă, tremura din tot trupul. I se luase și pătura, așa că numai pe ascuns i-am putut trimite o altă pătură.

„Transportul” din noiembrie, întors din cauza lipsei vagoanelor de tren, se caracteriza prin cangrene (consecințe ale degerării picioarelor, practic a pierderii degetelor), boli febrile, diaree incoercibile, împotriva cărora lupta noastră era deopotrivă inegală și zadarnică. Într-o noapte am fost trezită din somn de țipetele unei bolnave de tetanos. Avea un spasm la nivelul maxilarelor și cu mare greutate i-am putut deschide gura, spre a o proteja ca nu cumva să-și înghită proteza. O altă bolnavă a căzut în comă în urma unei cisto-pielite grave și numai cu multă caznă am putut-o împiedica să bea urina din vasul de fecale.

Erau scene cumplite, greu de descris și întrecând orice închipuire. De multe ori, când ne trezeam dimineața ne găseam părul lipit de paie din cauza frigului din baracă. Dar chiar și în aceste condiții, eu trebuia să-mi mențin moralul ca să-mi ajut bolnavele, să le asigur măcar ceva căldură și mâncare. Totuși, în ciuda străduințelor mele, în lunile decembrie și ianuarie, multe paciente au murit sub ochii mei.

Într-un amurg, a venit la mine unul dintre paznicii Rewier-ului, cu arma în mână, mi-am zis că vrea să mă execute și în sinea mea mi-am analizat această stare sufletească: n-am simțit frică în fața morții. Întâmplător, totuși, paznicul nu venise cu gând rău; voia numai să-mi atragă atenția că lumina din baracă nu era bine camuflată.

În urma unei zgârieturi la un picior, am făcut o infecție și am fost silită să rămân în baracă. Spre marea mea surprindere, sora de caritate și bolnavii mi-au făcut o mică... serbare cu ocazia aniversării căsniciei mele, știind că țin

foarte mult la bărbatul meu. Din felii de pâine lipite cu margarină și împodobite cu marmeladă mi-au făcut un tort pe care au scris... tot cu marmeladă, anii mei de căsnicie. Sora de caritate, o femeie inteligentă și amabilă, mi-a scris și o poezie în care a elogiât străduința și lupta mea pentru a cere și a dobândi maximum de „echipament”, medicamente, alimente etc. ce se puteau obține în condiția dată. La urmă, mi-au urat cu toatele o întâlnire cât mai grabnică cu scumpul meu soț. Am fost foarte mișcată de această atenție, dar dacă aș fi fost avertizată din timp, nu aș fi îngăduit-o, căci nu era momentul cel mai potrivit pentru astfel de scene în mizeria în care ne aflam.

Comandantul lagărului, care știa pesemne ce știa, anume că războiul era iremediabil pierdut de hitleriști, căuta să ne mai amelioreze întrucâtva condițiile de „traie”, trimițând uneori pentru bolnavi mâncare de la popotă, dar o dată - când i-am cerut ceva - mi-a atras atenția: „Ärztin, warum *verlangen* Sie, sollen Sie vielleicht eher *bitten*”¹⁾. Raporturile dintre noi au rămas tot timpul acelea dintre paznic și deportat, căci nici un moment nu puteam pierde din vedere că aveam de-a face cu niște dușmani de moarte, care ne asasinau părinții și neamul.

La sfârșitul lui ianuarie, a venit ordinul de evacuare rapidă a lagărului. În locul comandantului, care era plecat, a preluat comanda alt ofițer. A venit în Rewier, mi-a luat seringă și ne-a ordonat să fim pregătite de plecare; bolnavele aflate la pat urma să fie transportate ulterior în căruțe.

Am luat medicamentele și le-am împărțit: jumătate pentru bolnavele rămase în baracă, iar restul le-am păstrat spre a le avea la îndemână în cursul deplasării. Am fost încolonate în detașamente, câte cinci într-un rând, și am pornit la drum, în toiul iernii, pe jos. După eliberare, am aflat că cei rămași în barăci și în lagăr au fost uciși, fie prin administrarea de toxine, fie zdrobiți, cu patul armei.

A urmat un drum lung - către o destinație necunoscută. Exploziile bombelor se auzeau din ce în ce mai tare; ne dădeam seama că eram aproape de linia frontului. După câteva zile am ajuns într-o fermă părăsită, cu mai multe clădiri, unde am și înnoptat. Evacuarea trebuie că fusese foarte grăbită, întrucât animalele rămăseseră închise în grajduri și mâncarea pe foc.

Dimineața mi-am dat seama că paznicii erau foarte nervoși. Deodată, comandantul lor a venit la mine și mi-a spus: „Auf wiedersehen Ärztin, in ein Paar Stunden werden Sie befreit”²⁾. Cu aceste cuvinte și-a luat tălpășița și dus a fost.

---

¹⁾ Doctorițo, de ce *ceri*, ar trebui să *rogi*.

²⁾ La revedere, doctorițo, în câteva ore o să fiți eliberați.

E de prisos, probabil, să spun că la auzul acestor cuvinte am fost cuprinsă de o bucurie de nedescris, deși momentele cruciale ale vieții nu sunt simțite numaidecât, ca și bombele cu efect întârziat: acțiunea lor se face simțită mai târziu. De altfel, așa zisa „eliberare” nu însemna că tuși de puțin sfârșitul calvarului nostru, căci frontul era lângă noi, în orașul învecinat, iar bombele și exploziile se țineau lanț.

A doua zi, în grupuri mici, am părăsit ferma și, după un marș îndelungat, am intrat în orașul vecin, Novo Miesto-Neustadt. Germanii își luaseră tâlpășița și miliția poloneză pusese stăpânire pe oraș spre a menține ordinea. Eram în imediata apropiere a frontului. Prăvăliile erau închise, casele aveau jaluzelele trase, tot orașul era parcă mort. Se lăsa seara, soarele sta să apună și noi nu știam unde vom înnopta. Rătăceam într-o țară necunoscută, mereu pe drumuri, fără bani, fără haine, lihniți de foame, chinuiți de sete!

La un moment dat, zăresc un bărbat, cam în jur de 40 de ani, care vine spre mine și se prezintă că e medic și lucrează în spitalul local. Mă invită, împreună cu grupul meu de camarade, să înnoptăm la el. Știa că armata sovietică se apropia și - crezând că, dând azil fostelor deportate și deținute politice, va fi scutit de răzbunarea soldaților - ni s-a pus la dispoziție.

Ne-a primit, dar, în casa lui, o casă frumoasă, ne-a oferit și o ceașcă de cacao și astfel - după un an de pribegie - am apucat să dorm și eu într-un pat. Dar din acest prim somn în pat am fost trezită de mica mea prietenă: „Scoală, pentru numele lui Dumnezeu, ardem de vii!”. Buimăcită de somn, m-am uitat în jur: toată casa era luminată *giorno*, eram înconjurate de mari flăcări roșii. Am sărit din pat, am țipat și după celelalte fete, ne-am luat bocceluțele și am ieșit repede afară. Medicul lua două tablouri de pe un perete și părăsea și el casa...

Eram în ianuarie, drumurile erau troienite, iar noi, un grup de femei deportate, tremuram în noapte, fără un acoperiș deasupra capului. Încotro s-o luăm? În jurul nostru jumătate din oraș ardea: soldați beți zvârliau benzină asupra caselor, spunând că erau case nemțești și că trebuiau distruse.

Într-un târziu, într-o stradă lăuntrică am găsit o casă părăsită, am intrat și ne-am instalat în două camere goale: într-una din ele, mai rămăseseră, totuși, două somiere de sârmă. Sora de caritate, care avea febră, mica mea prietenă Iulia și cu mine ne-am lungit pe somiere, restul și-a încropit culcușuri care cum a putut. Și așa am adormit din nou. Deodată m-am trezit din somn îngrozită: în fața noastră erau doi soldați sovietici beți, cu puști mitraliere. Cu lanternele îndreptate spre noi își aleg vreo cinci femei mai tinere, iar celelalte sunt împinse în camera alăturată. Mi-am dat imediat seama cu ce pericol josnic eram confruntate; cinci femei fără apărare împotriva bestiiilor dezlanțuite...

Unul dintre soldați s-a năpustit asupra Iuliei și a început să-i descheie pantalonii. Înnebunită de oroare și de groază, fata țipa s-o ajut. Dar cum? I-am strigat surorii de caritate, care avea febră, dar care vorbea limba soldaților, să le comunice că suntem bolnave de tifos exantematic: îmi ziceam că poate au să se sperie și au să ne lase în pace. Rugămințile ei au fost, însă, zadarnice. Plângând, Iulia gemea: „Azi e ziua mea de naștere, am scăpat de nești și acum să-mi pierd fecioria?”

Am fost cuprinsă de o furie oarbă și am început să mă bat cu soldatul; i-am smuls pușca și am pus-o între noi; el a încercat să mă doboare și să mă violeze, dar n-a reușit. Am început să urlu, el a scos un sertar și a dat în mine, eu m-am sculat și am fugit în camera vecină. A scos revolverul și a tras în mine, dar nu m-a nimerit; eram condamnată la viață!

Probabil că pocnetul armei de foc i-a dezmeticit, fiindcă au plecat tot așa de tiptil (aveau cizme de pâslă) cum au venit. Dar noaptea aceea ne-a rămas întipărită în suflet și nimic n-o să ne-o mai poată scoate. N-am mai închis ochii rămânând la pândă - nu cumva să se întoarcă. Oricum, plătisem scump ziua eliberării!

A doua zi m-am prezentat la spital, pentru că doctorul polonez mă rugase să-i dau o mână de ajutor. În noaptea aceea armata eliberatoare violase sute de femei și fete, poloneze și deportate. Numai grupul nostru scăpase ca prin minune de acest act abominabil. Doctorul m-a invitat ca, împreună cu sora de caritate și mica mea prietenă, să ne mutăm în spital, unde ne-am instalat într-o mansardă. Am făcut spălături femeilor violate; erau internate deportate cu diverse boli: difterie, dizenterie, febră tifoidă etc. Am asistat la multe operații. În urma degerăturilor apăruseră cangrene și, astfel, degete sau chiar membre inferioare au trebuit amputate.

Fata căreia i-am dat pătura când a fost pedepsită s-a prezentat cu cangrene la două degete. Dar s-a refăcut și mai târziu ne-am întâlnit în țară. După care s-a măritat și a plecat în Israel.

Într-o noapte, când m-am dus să administrez unei bolnave ser antidifteric, m-am întâlnit pe scări cu niște soldați. M-am speriat, dar spaima mea n-a fost întemeiată, pentru că m-au lăsat în pace. Am rămas astfel câtva timp în spital, lucrând acolo și, contra cost, am primit întreținere. Dar - ca și în timpul pribegiei - perioada de acalmie nu a durat mult. Primăria orașului a vrut să scape de noi și, dându-ne câte o bucată de pâine, ne-a pus iar pe drumuri. Nu era o plimbare plăcută și nici nu încercam senzația de a pluti între cer și pământ, chiar libere fiind, căci eram lihnite de foame, în zdrențe și încălțate cu saboți de lemn care, cu cât înaintam, se încărcau cu straturi de zăpadă pe care abia o puteam scutura de pe talpă.

Noroc că în spital ne împrietenisem cu doi oameni tineri, frate și soră, care ne-au dat și ceva mâncare pentru drum, iar mie - spunându-mi că o doctoriță nu trebuie să umble în saboți de lemn - mi-au dăruit o pereche de sandale frumos împletite, făcute de el. Le-am mulțumit frumos și ne-am luat rămas bun de la dâșii. Tinerețea e un mare dar, e în stare să suporte multe încercări, fără să le resimtă nici fizic nici psihic. Deși în împrejurările acelea, când moartea ne pândea la tot pasul (doar războiul era în toi!), viața unei biete deportate n-avea nici o valoare.

Cum hoinăream așa pe șosea, o mână de femei mai mult dezbrăcate, înfometate și obosite, am fost înconjurate de o patrulă de soldați sovietici și conduse frumușel într-un lagăr arhiplin cu foști prizonieri de război ai armatei germane: francezi, iugoslavi, greci, italieni.

Noi ne-am împrietenit cu francezii, care alcătuiau un detașament condus de un ofițer, fost în civilie învățător. Eu vorbeam curent franțuzește, și deci conversația nu era, cel puțin pentru mine, o problemă. Mi-au povestit că fuseseră luați prizonieri înainte cu patru ani și că tocmai fuseseră eliberați, dar, având în vedere că războiul încă nu se sfârșise și frontul era aproape, nu prea întrevedeau șanse mari de plecare acasă.

După câteva zile, rușii ne-au dat voie să plecăm. Și am plecat împreună cu detașamentul francez. De astă dată ne simțeam mai în siguranță, nu mai eram atât de abandonate. Am luat-o dar, din nou, pe jos, fără să facem planuri pentru ceea ce ne putea aduce ziua de mâine, căci eram rupte de lume de aproape un an și viața aceea nomadă ne devenise obișnuită, de parcă nicicând nu avusesem cămine, familii.

Acest nou vagabondaj a luat sfârșit când am fost din nou capturați și duși într-un lagăr de foști prizonieri francezi, la marginea unui oraș. Împinse într-o clădire cu etaj, noi, grupul de douăzeci de deportate, am ocupat două camere. Ni s-au făcut piciuri supraetajate, fiecare aveam o pătură și ceva paie drept culcuș, în rest viață de lagăr. Francezii au instalat dușuri, așa că igiena corporală era asigurată. Hrana era ca de obicei: o ciorbă la amiază, o zeamă de cafea dimineața și un coltuc de pâine.

Din păcate, m-am îmbolnăvit, făcând o temperatură de 40°, și am zăcut așa, săptămâni întregi, dându-mi seama, pe pielea mea, ce înseamnă să fii bolnav în lagăr, fără medicamente, fără vreun ajutor. Lumea din jurul meu își continua „viața” ei; ritmul și dinamismul ei nu era cătuși de puțin influențat de necazul cuiva. Aceeași cruntă nepăsare ca a fumului cuptoarelor de exterminare, când cerul albastru pe care sclipea soarele asista indiferent la exterminarea a mii de oameni nevinovați. Și totuși, a existat o mână întinsă asupra-mi, o ureche care îmi asculta plângerile și un ochi care mă privea cu compătimire...

Iulia, mica mea prietenă, umbla pe la casele polonezilor și se ruga de o pâine, pentru că săptămâni de-a rândul n-am putut pune gura pe mâncare. Dar febra nu voia să scadă; eu care niciodată până atunci nu mai făcusem febră, am început să simt că n-am să-mi mai revăd soțul și căminul...

Când îmi pierdusem complet speranța, s-a deschis ușa și doi sanitari francezi au venit spre mine și mi-au povestit că fuseseră aduși acolo împreună cu alți prizonieri de război. Aflând că într-o încăpere se afla o doctoriță bolnavă care știe franțuzește, au venit să-mi dea o mână de ajutor. Aveau cu dânsii o cutie de aspirină Bayer și mi-au vorbit cum numai înainte de deportare auzisem vorbindu-se între oameni cu carte, oameni civilizați. Unul era de 40 ani, și însurat de zece; era un evreu din Paris. Celălalt, de 27 de ani, era un tânăr contabil din Metz, care vorbea și germana la perfecție. Ne-am împrietenit cu ei și ne-au fost de mare ajutor în tot timpul petrecut acolo după eliberare. După ce am luat câteva tablete de aspirină, febra a început să scadă și, după șase săptămâni, aspirina Bayer și-a făcut efectul; starea mea generală s-a ameliorat și pofta de mâncare mi-a revenit, iar mulțumită devotamentului prietenei mele Iulia și al surorii de caritate m-am refăcut.

Comandantul lagărului m-a rugat să mă ocup de bolnavi, dar eu am preferat să ies la muncă, prea fusesem între ciocan și nicovală la nemți, ca să o iau de la capăt după eliberare, neavând medicamente și echipamentul necesar unui dispensar medical.

Într-o zi, am fost chemată să văd un ofițer bolnav. M-au dus pe jos, cale de mai mulți kilometri, până am ajuns la niște vagoane părăsite. Într-un vagon de vite, cu pereții lipiți cu ziare, cu o sobă de tablă la mijloc și un prici, am zărit un om culcat pe spate. M-am apropiat să-l examinez: n-avea puls, n-avea respirație, rigiditatea cadaverică nu mai putea întârzia... Eram în plin război: viața omenească nu avea valoare nici a soldaților armatei de eliberare. I-am văzut și în timpul atacurilor; aprovizionarea lăsa mult de dorit, căutau câțiva cartofi pe câmp și-i fierbeau în gamele, nu erau pretențioși nici la mâncare, nici la viață. Pe drumul de înapoiere în lagăr m-am tot gândit la viața aceea de câine, fie că era vorba de soldați, fie de deportați. Căci nici după eliberare viața de lagăr nu era deloc un *dolce farniente*. Ne aflam acum în februarie 1945. Peste drum de lagărul nostru era un lagăr de prizonieri germani. Captivitatea nu părea să priască nici acestor vlăstare ale „Herrenvolk-ului”; în căteva săptămâni arătau mai prost decât „musulmanii” evrei din lagărele de concentrare: nerași, murdari, demoralizați, plini de păduchi. Captivitatea nu face distincție între arieni și nearieni, între evrei și neevrei, ea e democratică, te stigmatizează indiferent

de naționalitate, te reduce la instinctul de conservare și foarte greu găsești între astfel de declasați oameni adevărați, care și în asemenea împrejurări se comportă și își păstrează demnitatea de om. Cele zece porunci ale lui Moise sunt luate în derâdere, furtul e un gest obișnuit, să depui mărturie falsă nu e un lucru abominabil etc. E greu să te obișnuiești cu legile crunte și cu psihoza lagărului, unde legea pumnului și a violenței e aceea care primează...

Ne aflam într-o localitate, punct de trafic feroviar, în care ecartamentul șinelor europene făceau loc celui din Rusia; cu alte cuvinte, distanța dintre cele două șine ce porneau spre răsărit era mai lată. În consecință, vagoanele cu provizii pentru armata sovietică: echipament militar, alimente, țigări etc. care veneau dinspre răsărit trebuiau descărcate, iar conținutul încărcat în vagoanele ce-și continuau drumul spre centrul Europei.

Munca era grea, istovitoare, de multe ori ne puneau să descărcăm vagoane pline ochi cu tot felul de fiare, iar noi nu știam cum să începem munca; în schimb, prizonierilor germani le dădeau vagoane mai mici, cu mult mai puțină încărcătură. Dacă refuzam lucrul, le chemau pe femeile lor, mult mai zdravene decât noi, bine hrănite, fugite cu armata germană și readuse cu soldații capturați să ne arate nouă, deportatelor venite de la Auschwitz, cum se cuvenea să muncim.

Odată ne-au scos noaptea la lucru (ne scoteau, de altfel, la orice oră din zi sau din noapte, după cum soseau vagoanele) și, în timp ce descărcam un vagon, un soldat a apucat una dintre femeile noastre vrând s-o violeze. La strigătele noastre s-a ivit un ofițer, care - spre surprinderea noastră - i-a dat soldatului două palme și un picior în fund și problema a fost rezolvată.

Într-o zi, întorcându-ne de la muncă, am fost cuprinse de o foame de lup; prietenii noștri, foștii sanitari, nu ieșiseră la lucru, dar ne-au ieșit în întâmpinare și ne-au dat câte o bucată de ciocolată primită în pachet (ei, primeau în timpul prizonieratului, regulat, pachete de acasă); nicicând în viață nu mi s-a părut ceva atât de bun ca bucata aceea de ciocolată. În timpul liber, acum puteam hoinări prin oraș; unele dintre internate s-au împrietenit cu localnicii și mai primeau ceva mâncare de la ei. După cum prietenii s-au legat și între deportate și prizonierii francezi, prietenii sincere sau flirturi de scurtă sau mai lungă durată. Dar era, oare, de mirare ca dragostea să izbucnească ca dintr-un crater între tinere femei ieșite din iad și tineri prizonieri care, de ani de zile, nu văzuseră femei? Ispita era mare și trebuia să ai o voință de fier și un suflet plin de imaginea partenerului tău de viață ca să-i poți face față. Cele mai multe femei nu i-au putut rezista. Dar tot ele

au tras și consecințele, pentru că bărbații s-au ales cu o aventură frumoasă, iar ele cu gustul amar al decepției.

Iulia, micuța mea prietenă, era curtată de tânărul sanitar Pierre, băiat inteligent, simpatic, meloman. Aflat în captivitate de patru ani, nu era de mirare că se îndrăgostise de Iulia, fată drăguță, frumoșică, cinstită, corectă. În lagărul hitlerist fusese foarte bolnavă de dizenterie, cu scaune incoercibile, sangvinolente, cu temperatură ridicată și frisoane. Dormeam împreună și nopți întregi o țineam îmbrățișată, încălzind-o cu propriul meu corp. Și, la rândul ei, când am fost eu bolnavă, ea m-a îngrijit ca o soră. După orele de lucru, ieșeam de multe ori „la plimbare” în patru. La început mi-era greu să mă obișnuiesc cu dialectul parizian al sanitarului Leroy, apoi, însă, ritmul și melodia limbii mi-a intrat în ureche și am putut conversa cursiv. De altfel, nici cu germana nu aveam probleme. Prietenia noastră a dăinuit tot timpul vieții noastre comune în lagărul de după eliberare. Era o prietenie cinstită și corectă, fără mistere și tăinuiri. Seara, la lumina unei lumânări, Iulia se așeza cu Pierre pe o ladă și-și șușoteau cuvinte duioase, făcând planuri pentru viitor. Într-o seară, când am ieșit la plimbare, Pierre i-a dăruit Iuliei o medalie. O inimă micuță de chihlimbar, anunțându-ne în mod solemn că s-au logodit. Sigur, tot cercul de prieteni a sărbătorit acest fericit eveniment: o logodnă în lagăr! Peste câteva zile, venind de la „plimbare”, Iulia a constatat, cu mare strângere de inimă, că-și pierduse cadoul de logodnă. Pierre s-a întors imediat pe drumul unde ne-am plimbat, pe o ploaie torențială și pe înserate, și nu s-a întors până n-a găsit inimioara de chihlimbar.

Sanitarul Leroy era un bărbat frumos, înalt, blond, cu ochi albaștri, cu maniere impecabile. Nu era ușor să faci față ispitei, dar în adâncul sufletului meu știam că dacă s-ar întâmpla ceva între noi, nu mi-aș mai revedea niciodată soțul. Există o seamă de legi etice, pe care le moștenești, poate, de la strămoși, dacă ai fost crescută cum am fost eu, în morala strictă a Torei. Încât și eu și Iulia ne controlam reciproc spre a nu ne pierde capul și nici respectul celorlalți. Căutam să fim stăpâne pe noi și să nu ne avântăm în legături trecătoare.

Viața noastră de lagăr a luat sfârșit în luna mai 1945 când, odată cu terminarea războiului, am fost din nou încărcate, împreună cu francezii, în vagoane de vite. Francezii ne-au instalat priciuri, ca în „vagoanele de dormit” și am călătorit astfel două săptămâni, până când am ajuns într-un port frumos pe coasta mării, unde am fost cazați într-un fel de sanatoriu. Primeam acum, la doi inși, câte un pachet american și o alimentație mai bună. Era o adevărată feerie: luna mai, un parc înflorit, miresme

îmbălsămate. Farmecul și chemarea tinereții ne vrăjeau sufletele. Dar în adâncul inimii stăruia spaima de ce vom găsi acasă...

Clipele de fericire sunt, cum știm, trecătoare și beatitudinea aceea amețitoare n-a durat decât trei zile; autoritățile ne-au imbarcat mai întâi pe noi, deportatele (vreo 20), dându-ne cămăși de uniformă militară și ceva mâncare pentru drum. Prietenii noștri francezi ne-au însoțit până la gară. Unde a trebuit să-i promit solemn lui Pierre că am să-i port de grijă Iuliei, ca să-l aștepte până o veni după ea. Modul cum soldații aceia străini ne-au însoțit până la gară - erau și ei vreo 20-30 la număr - a fost realmente un moment de neuitat.

După ce trenul s-a pus în mișcare, Iulia mi-a înmănat o scrisoare din partea lui Leroy. Era un ultim mesaj prin care prietenul meu își exprima bucuria și recunoștința pentru frumoasa noastră relație și-mi dorea din tot sufletul să-mi găsesc soțul, a cărui dragoste - scria el - o meritam din plin. E de prisos, poate, să adaug că aceste rânduri, născute din cele mai sincere și curate sentimente, m-au înduioșat până la lacrimi.

În tot timpul călătoriei m-am gândit cu groază la ce mă putea aștepta acasă. Până atunci fusesem - nu știu de ce - ferm convinsă că soțul meu trăia și mă aștepta. În sinea mea - datorită educației bazate pe învățătura Torei - căutam să traduc vorbele în fapte. Încercam să transpun în realitate cuvintele marelui învățat Hillel: „Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face”, precum și dictonul „Nu-ți judeca semenul până ce nu te pui în locul lui”. Cu atât mai vârtos, cu cât lagărul nazist te îndemna, deopotrivă, la săvârșirea unor acte eroice, ca și la comiterea unor fapte abominabile. Iar această alternativă ne ceruse mereu discernământ, înțelepciune și autodisciplină. Nu știu dacă am izbutit întotdeauna, dar am căutat să fac față celor mai grele împrejurări.

Cu cât ne apropiam mai mult, însă, de casă, cu atât mă cuprindea mai mult neliniștea. Degeaba încerca Iulia să mă liniștească, spunând că poate nu s-a întors încă, dar trăiește; chinul neliniștii îmi măcina inima. După o lungă călătorie, am ajuns la București.

La gară am găsit niște camere improvizate cu duș unde ne-am spălat, după care am luat-o razna pe străzile Capitalei. Văzându-ne tunse și în cămăși militare, lumea ne oprea și ne întreba ce-i cu noi; cum aflau că fusesem la Auschwitz, oamenii ne dădeau bani, ba o proaspătă cunoștință ne-a invitat și la masă. Și mi-aduc aminte și acum ce curioasă senzație am încercat intrând într-o casă curată, așezându-mă la o masă și mâncând, la care nici nu mai cutezasem să visez. Bine mi-a zis odată o soră de caritate, care m-a întrebat ceva în legătură cu lagărele de exterminare: *Per aspera itur ad astra*; marile încercări și suferințe îți pot înnobila sufletul, dar te pot

face și insensibil la necazurile altora. Ce cale alegi, „tu te îndeamnă și socoate”. Cântărind activitatea mea din diferite lagăre, vreau să cred că talerul faptelor a corespuns legilor echității și eticii medicale.

Sosind acasă, am fost așteptată la gară de o comisie care primea fiecare transport de deportați. După dezinfecție și duș, m-am pomenit cu o mătușă de a mea, membră în comisie. Mă tot privea mirată și nu înțelegea cum de nu figurasem pe lista care le sosise lor. Da, așa era, dar pe lista de deportați eu fusesem înscrisă sub numele soțului, ori ea mă știa sub cel de domnișoară. Mi-a povestit o mulțime de întâmplări, verzi și uscate, iar eu nu îndrăzneam s-o întreb despre soțul meu. Deodată, m-a privit zâmbind și m-a întrebat: „Știi că bărbatul tău e acasă și și-a deschis un cabinet dentar în casa bunicului?”

Și iar mă văd nevoită să repet cuvintele: Sunt momente cruciale în viața unui om care întrec fantezia oricărui romancier. Deși, la drept vorbind, prin situațiile ei imposibile, viața depășește de multe ori verosimilul. Iar eu socoteam că această minune, ca soțul meu să fie în viață și să mă aștepte, era o adevărată lucrare divină.

De la dezinfecție am plecat, vreo șapte femei, drept spre casele părintești. Eu am găsit poarta închisă și m-am îndreptat glonț spre casa bunicului, o casă mare, cu etaj, unde soțul meu își deschisese un cabinet dentar. Iulia a luat-o înaintea mea; am intrat în sala de așteptare și Iulia a fost cea care a deschis ușa cabinetului. Soțul meu tocmai trata un pacient. A urmat o scenă de nedescris. Ne-am repezit unul către altul ca doi oameni însetați care de luni de zile n-au văzut o picătură de apă. Nu mai avusesem parte de un pic de tandrețe un an de zile. Nu cred să existe pasiune mai profundă decât patima iubirii care, după atâtea suferințe, întrunește și regăsește două suflete. Fetele din jurul nostru au izbucnit în plâns. Când m-am mai dezmeticit, soțul ne-a întrebat ce vrem să mâncăm? La care eu i-am răspuns: o tocăniță de pui cu găluști. Ne-a dus într-un restaurant și ne-a comandat tot ce am dorit; lumea se uita la noi curioasă, pentru că mâncam ca niște... nemâncăți.

Iulia nu și-a găsit familia. Părinții ei nu s-au mai întors. Ca și părinții mei și cei ai soțului, fuseseră arși de vii la Auschwitz. Fratele meu a degerat într-un comando de muncă forțată.

După câteva zile, fetele venite cu noi au plecat care încotro, cu speranța să mai găsească pe careva dintre ai lor sau vreo urmă din cele lăsate. Eu, mulțumită fostei bucătărese, credincioasă familiei, mi-am găsit căminul părinților neatins. Întreaga bibliotecă a tatălui, alcătuită din vechi cărți evreiești adunate de el cu mare grijă, căci a fost un mare erudit în

materie de Biblie și exegeții ei, având și o operă inedită în acest domeniu, era la locul ei, ca și sfeșnicele mamei și toată mica argintărie specifică cultului mozaic. Dar fapăturile lor nu mai erau acolo: mama n-avea să mai aprindă lumânări vineri seara, ca prin profunzimea ei credință să-și îndrepte spre cer rugăciunea ca Atotputernicul să ne păzească de cel rău. Bestia umană călcase peste bunele intenții ale Domnului, iar când justiția divină a făcut dreptate în lume, pentru victime a fost prea târziu. De câte ori privisem cerul senin când cuptoarele Auschwitz-ului fumegau și mirosul de carne arsă a martirilor plutea în aer, așteptând să se întâmple vreo minune, dar numai după multă, multă vreme a venit izbăvirea: cei osândiți la moarte n-au mai apucat, însă, s-o vadă!!!

După numai câteva zile de stat acasă, m-am îmbolnăvit de difterie: se vede, însă, că din nou eram condamnată la viață, că dacă aș fi făcut-o în lagăr aș fi murit. După alte câteva zile, au apărut semnele unei scarlatine contractate cu siguranță în lagăr. În timpul bolii am fost citată la poliție...reclamată de câteva foste codeținute pentru „atitudinea” mea față de ele în timpul detenției. Numai certificatul medical dat de medicul curant mi-a putut justifica neprezentarea în fața instanțelor. După însănătoșire a început, însă, un adevărat calvar...

O seamă de foste deportate, instigate de una al cărei soț avea o funcție înaltă, au încercat în fel și chip să mă reclame și să mă ponegrească, fără vreun motiv serios. În naivitatea mea, credeam că faptele vorbeau de la sine, dar spre marea mea mirare și mâhnire, ele habar n-aveau ce făcusem, ca medic, în lagăr. Psihologia lagărului e o știință aparte; numai cine a făcut parte din acest nenorocit microcosmos cunoaște variantele toanelor unor oameni suferinzi. Oameni despuiți de spoiala civilizației și a educației elementare își manifestă toate aberațiile instinctive. Abia acolo se vede cine poate fi cu adevărat om, în circumstanțele acelea mizerabile, în care foamea, frigul și frica de moarte schimbă omul în animal.

Trebuie să recunosc că nu sunt un bun diplomat; „firesc” ar fi fost, poate, să-i favorizez pe aceia din partea locului, în detrimentul celorlalți aflați acolo cu ani buni înaintea noastră. Nici prin gând nu-mi trecuse, însă, că unii vor vedea activitatea mea numai printr-o prismă pur personală. Dacă dădeai voie unui bolnav să rămână în lagăr, dar după ce starea i se ameliora îi spuneai că trebuie să se întoarcă la lucru, puteai fi sigură că ți-ai făcut un dușman. Or, cazuri de-astea au fost multe.

Principala mea reclamantă și-a organizat un grup de vreo șase-opt susținătoare care au depus plângeri împotriva-mi. Aceea a reclamantei principale mă învinuia că n-am luat-o în Rewier, deși avea un limfadenom

inghinal. Mi-am amintit de ea (deși nu era chiar așa de ușor să-ți aduci aminte de fiecare caz în parte într-un lagăr în care, la început, au fost 1.000 de femei!) că, din cauza unei munci istovitoare, i se tumefiase în regiunea inghinală un ganglion. Am scutit-o de muncă și am pus-o la odihnă. N-am luat-o în Rewier pentru că n-avea temperatură. Ghinionul ei a fost că, într-o zi, a venit doctorul german și pe toți bolnavii din lagăr, în afară de cei din Rewier, i-a gonit la muncă. Alta m-a acuzat că, la evacuarea lagărului, am luat cu mine toate medicamentele și încă atât de multe, încât pe drum am zvârlit o parte din ele. Realitatea era că atunci când am plecat din lagăr am împărțit în două părți medicamentele. O parte am lăsat-o în Rewier, iar cealaltă am luat-o cu mine pentru cei care ar fi avut nevoie pe drum. Cea mai bună dovadă că n-am avut medicamente a fost că, după eliberare, eu însămi am zăcut cu febră mare în lagăr până ce mi-au adus sanitariii francezi aspirină. Ce văzuse respectiva că scosesem din bagajul meu fusese praf de spălat.

Alta mi-a reproșat că, stând la rând pentru medicamente, a leșinat, iar eu am turnat apă rece peste ea. Avea perfectă dreptate, întrucât fusese vorba de un caz de isterie; femeia îmi făcuse în repetate rânduri scene, dorind să atragă atenția asupra-i. Se știe, în cazuri de isterie, trebuie să intervenim prompt, chiar cu mijloace drastice.

Mai mult, sprijinatorii ei au încercat și să mă șantajeze, cerând bani ca să-și retragă plângerea, lucru pe care, indignată, l-am refuzat. O femeie mai în vârstă, care îndeplinise funcția de „bucătăreasă” în Rewier, fierbând cartofi sau încălzind mâncarea pentru bolnavi, și a cărei fiică, o fată de 16 ani, se alesese în lagăr cu un reumatism poliarticular deformant, fiind internată tot timpul în Rewier, a admis că am fost foarte bună cu bolnavii, dar m-a acuzat că o prietenă de a ei n-a fost primită în Rewier și a murit părăsită în baracă. Spre norocul meu, mai păstrasem lista decedatelor în Rewier, unde figura și numele respectivei. Am rămas realmente stupefiată când am fost confruntată cu ea: doar numai bine îi mersese și ei și fetii cât am fost cu ele.

Curios era și faptul că, de la o instanță la alta, nu apăreau niciodată aceleași persoane: cum erau confruntate cu mine și clarificam, printr-un răspuns prompt și adecvat, acuzarea, nu mai reveneau. Una dintre ele m-a învinuit că nu i-am arătat termometrul când era bolnavă, ea nevoind să creadă că boala îi trecuse și nu mai avea febră. Alta s-a referit la marșul nostru forțat după evacuarea din Letonia, când fiecare coloană de deportați avea câte un medic detașat. Iar eu, când una din camarade a leșinat, nu i-aș fi sărit în ajutor, ci o colegă de-a mea a ridicat-o și a pus-o într-o căruță ce

venea în urma noastră cu bolnavii. Dar colega mea a depus mărturie în favoarea mea, arătând că respectiva fusese la celălalt capăt al coloanei și eu nici n-aș fi avut cum s-o aud. O „acuzatoare” a vorbit despre incidentul întâmplat într-o uzină, unde o cărămidă a căzut în capul unei fete tinere. Respectiva m-a învinuit că am înjurat și nu i-am sărit fetii în ajutor. Stau și mă întreb și acum: ar fi fost mai bine pentru respectivii bolnavi să tac chitic, cum au făcut celelalte femei și să dorm mai departe, ori să trag o înjurătură și să cobor în beznă, pe o scară de fier, de la o înălțime de două etaje și să-i dau primul ajutor?

Poate că am insistat prea mult asupra acestei laturi neplăcute. Căci alte fost deportate mi-au sărit în ajutor și au depus mărturii în favoarea mea. Iulia s-a deplasat chiar în câteva țări învecinate spre a strânge zeci de declarații favorabile.

Până la urmă, procesul a fost scos de pe rol dat fiind că nu mi s-a putut găsi nici o vină și având în vedere că nici alt medic n-ar fi putut proceda altfel în circumstanțele grele în care m-am aflat. Însă mărturiile false, depozitiile fără temei n-au avut, astfel, nici o urmare asupra celor care au vrut să mă târască în noroi.

Între timp, Iulia aștepta scrisori de la logodnicul ei. Dar ani de zile poșta n-a funcționat atunci normal. În plus, având în vedere că nu știa franceză - cu logodnicul vorbise nemțește - îi scriam eu scrisorile pline de nerăbdare și neliniște (Pierre ne lăsase adresa la plecare). Într-o bună zi ne-am pomenit, însă, cu o mulțime de scrisori, prin care îi promitea că va veni să o ia și o ruga să-l aștepte. Și Iulia a mai așteptat doi ani de zile, refuzând pețitori serioși, din dragoste pentru scumpul ei Pierre. Văzând că lucrurile se tot târăgăuau, fata s-a hotărât, și-a scos pașaport și, într-o bună zi, a plecat. Ulterior mi-a scris că a fost așteptată de Pierre și de soacră, și că s-au căsătorit. El a căpătat un post de contabil la o întreprindere, iar dânsa a rămas casnică. A născut doi băieți, a condus menajul și a crescut copiii.

După abia 20 de ani au venit să mă vadă. Soțul ei mi-a adus și un tablou, făcut de el, după o fotografie de-a mea. Era un băiat talentat: picta, desena frumos, cânta la acordeon și s-a dovedit un bun prieten. A murit, de infarct, la 57 de ani.

Nu pot s-o uit, însă, nici pe sora medicală, o femeie foarte deșteaptă, cultă și inteligentă, fostă funcționară și soție a unui mare bogătaş. Înainte de a fi deportată, și-a lăsat bebelușul în seama unei familii căreia i-a încredințat și o sumă de bani pentru întreținerea copilului. În timpul deportării am devenit bune prietene; scria poezii frumoase și la aniversarea căsniciei mele mi-a închinat acel poem în care-și exprima speranța de a mă revedea cu

soțul. După ce s-a întors în țara ei natală și-a regăsit copilul, dar soțul ei a rămas pentru vecie sub formă de cenușă, la Auschwitz. S-a remăritat și a mai avut un copil. Mult timp am întreținut o strânsă corespondență cu dânsa. În timpul procesului m-a ajutat, colectând declarații în favoarea mea.

Aici se cuvine să adaug că deși procesul a fost clasat, întrucât procurorul n-a putut găsi nici o acuzație care să dovedească vinovăția mea și a precizat chiar că reclamațiile erau intentate numai din invidie și gelozie, n-am putut găsi servicii, întrucât aveam un ... păcat. Mă simțeam ca un soi de Cain, deși el e stigmatizat pe bună dreptate; în schimb, eu trebuia să suport consecințele unei vine de care niciodată nu mă făcusem vinovată. Atmosfera din jurul meu era încărcată de ură și răzbunare. Faptele nu-mi erau luate în seamă, contau doar scornelile, de parcă eu nu suferisem, de parcă familia mea, mama, tata și fratele nu fuseseră uciși... Marele meu sprijin și suport în tot acest timp a fost soțul meu care, cu devotamentul, dragostea-i fără margini, tandrețea lui a căutat să mă consoleze pentru pierderea alor mei (de altfel și el își pierduse - cum am spus - părinții și surorile), insuflându-mi curajul de a putea face față grelelor încercări prin care treceam.

Într-o zi, m-am pomenit iar chemată la procuratură. Am fost introdusă în biroul unui procuror care m-a asigurat că nu despre procesul meu era vorba, ci de cu totul altceva.

Și mi-a povestit că una dintre colegile mele, dr. Rozalia Paul, al cărei bărbat era o persoană suspusă, a fost reclamată de camaradele ei în același timp cu mine. Atunci era pe rol ancheta mea, iar eu i-aș fi spus unei prietene, pe coridorul instanței judecătorești, că dosarul ei va fi desigur clasat fără anchetă, pentru că era o persoană „grata”.

De fapt, episodul era adevărat, dar n-am vrut să admit, ca să n-o bag într-un bucluc. Procurorul ținea, însă, morțiș, să mă fac un soi de martor al acuzării, sugerându-mi chiar că voi suporta consecințele îndărătniciei mele. Această scenă a avut loc după ce „dosarul” meu fusese trimis în Capitală, fusesem ascultată și acolo, și „afacerea” era clasată.

Când procurorul și-a dat seama că n-o va scoate la capăt, m-a întrebat de adresa unei alte colege, dr. Olga Rosenberg care, după spusele lui, ar fi avut un conflict cu colega respectivă. I-am dat adresa și, ducându-mă acasă, l-am rugat pe soțul meu să se ducă până la ea și s-o informeze de ce va fi anchetată și să nu se sperie, dat fiind că era gravidă.

Între timp, umblam să-mi caut un serviciu, dar fără rezultat. Spre norocul meu, soțul fiind dentist, mă ferea de probleme materiale. De altfel, mă și așteptase cu un dulap plin cu haine și mi-a mărturisit că, deși vreme de

un an de zile nu știuse nimic despre mine, fusese totuși ferm convins că trăiam și că ne vom întâlni. El fusese într-un detașament de muncă, la Győr, și lucrase ca dentist. Mulți dintre camarazii lui nu s-au mai întors, dar el a fost reținut de armata ungară, lucrând pentru ofițeri și familiile lor. Fusese, așadar, ca și mine condamnat la viață.

După ani de zile de la clasarea procesului meu, am fost din nou citată în Capitală, pentru o nouă anchetă. Cum am plecat, în ce stare de nervi, numai eu știu și poate că doar dușurile reci pe care le făceam zilnic, dis-de-dimineată, m-au ferit de la un șoc nervos. Am fost iar anchetată, am dat încă o declarație și procesul a fost din nou clasat.

După încă un an, tocmai în ajun de Iom Kipur, când cozonacul era gata frământat și dospit, iar bucatele sărbătorești în plină pregătire, am fost arestată, închisă și în aceeași seară din nou dusă la București. Șase săptămâni am stat astfel la Jilava, dar numai o singură dată anchetată de un judecător de instrucție, care mi-a cerut date doar asupra colegei despre care fusesem anchetată și acasă. Nu i-am putut furniza nici o lămurire din moment ce tot timpul deportării n-am văzut-o și nu ne-am întâlnit. „Procesul” meu a fost pus pe rol și am fost chemată în instanță. Procurorul a ținut un rechizitoriu în care m-a acuzat că am colaborat cu „nemții” pentru a-mi distruge camaradele de suferință. Eram atât de uluită, încât am înmărmurit de stupefacție; doar n-avea nici o dovadă pe care să-și bazeze acuzația! Mai mult, nici unul dintre martorii chemați n-a făcut vreo declarație împotriva mea și chiar martora acuzării care pusese la cale tot procesul a susținut că nimeni altul n-ar fi putut face, ca om și medic, mai mult pentru tovarășele ei de suferință decât făcusem eu. M-am ridicat și mi-am susținut nevinovăția prin faptele și datele arătate de martorii apărării, și am declarat că dacă, într-adevăr, mă găsesc vinovată pentru fapte pe care niciodată nu le săvârșisem eram gata să suport consecințele, mai degrabă decât să fiu mereu hăituită, persecutată, negăsind servicii, neavând dreptul la muncă...

După câteva zile, a urmat și sentința: condamnată pentru crime de război, la trei ani închisoare grea.

În timpul procesului l-am revăzut pe scumpul meu soț; mi-a trimis ciocolată prin avocat. Era zdrobit. Înainte de arestarea mea își scosese într-o zi verigheta de pe deget, din cauză că-l strângea. I-am spus s-o repare, pentru că ni se mai scosese o dată amândurora verighetetele, atunci când a trebuit să le predăm autorităților fasciste, și lipsa ei îmi amintea de unele din cele mai cumplite momente din viață... Înainte de pronunțarea sentinței, am mai fost chemată o dată la procuratură și-mi văzusem și atunci soțul: se

furișase în spatele meu și mă încuraja șoptindu-mi că va face tot ce-i va sta în puteri ca să fiu achitată, arătându-mi verigheta de pe deget; din păcate, a mea îmi fusese scoasă și pusă la păstrare în penitenciar.

Așa a început al doilea calvar al meu. În ziua când s-a dat sentința mea, a fost arestată și adusă în penitenciar și colega pentru care fusesem anchetată în repetate rânduri. În primele zile nici n-am putut vorbi cu ea; stătea foarte prost cu nervii, avea repetate crize de plâns. Soțul ei ocupa un post mare și probabil că vreun „coleg” de-al lui care râvnea să avanseze în grad scosese la iveală dosarul clasat al soției. Văzând în ce hal arată, i-am cedat locul meu pe prețul de sus al încăperii, iar eu am coborât pe „patul” dedesubt, unde numai o saltea ne despărțea de piatra rece, iar noaptea deținutele călcau peste noi atunci când se deplasau pentru nevoi fiziologice.

Tot cu problema Auschwitz-ului mai era și o altă deținută, Mary Samuel, tânără, să fi avut 30 de ani, foarte deșteaptă și frumoasă, vorbea mai multe limbi, de o inteligență sclipitoare. Ele două au devenit bune prietene, eu în schimb, m-am legat mai mult de o altă deținută, mică, plâpândă, care suferea în urma unei intervenții chirurgicale și nu se alimenta decât cu cartofi copti. Era o plăcere să stai de vorbă cu ea. Pe cât de firavă și feminină, pe atât de corectă și tândră era. Avea o educație bună, știa multă carte, se orienta perfect în literatura universală și avea o conduită impecabilă față de kolegele ei de suferință. Cunoștea marele secret de a distinge binele de rău, adevărul și dreptatea de minciună și mârșăvie, și datorită comunității de concepții, simpatia noastră era reciprocă. Abia după câțiva ani, în viața civilă, am aflat că, evreică botezată, s-a măritat după un episcop luteran și a murit de leucemie tocmai când, în fine, s-ar fi putut bucura și ea de viață... Happy-endurile au un singur cusur: nu durează o veșnicie și se transformă în handicap.

Într-o bună zi am fost transferată la închisoarea de femei de la Mislea. Acolo am avut parte de alte câteva incidente curioase. Între deținute era o tânără care suferea de epilepsie. Când avea crize, împreună cu o altă deținută ne apropiam de ea și îi prindeam mâinile și picioarele ca să nu se lovească în timpul convulsiilor. Accesele se repetau destul de des și noi încercam să-i dăm o mână de ajutor după modestele noastre mijloace. Dar când am fost trimise la spălătorie să spălăm niște rufe străine și eu nu am vrut să mă duc, prima care m-a denunțat a fost ea.

Dimineața, la distribuirea micului dejun, am căutat să împart în mod egal mâncarea, iar una din deținute mi-a strigat că acolo nu-i nevoie de „eroine”. Iar eu mi-am amintit de cele scrise în cartea lui Richard Bar Hoffmann: când evreul stă în fața Domnului și Cel de Sus îi spune: „weil

Gott macht mich so und anders dich”¹⁾. Poate că nu sunt mai bună, nici mai rea decât ceilalți, dar sunt diferită. Iar această însușire se pare că trebuie scump și îndesat plătită. De multe ori m-am gândit la semnificația cuvântului „erou”. Dacă pe câmpul de luptă, în văzul lumii, faci un act de vitejie și el ajunge la cunoștința superiorilor fără mistificare și fără răstălmăciri răuvoitoare, și se atârână pe piept o decorație. Dar câte fapte eroice s-au săvârșit în timpul celui de-al doilea război mondial pe câmpul de luptă și în lagăre de concentrare, de către soldați și de către deportați, fără ca nimeni să ia cunoștință de ele, soldându-se în loc de recunoștință cu ură și dispreț!

În singurătatea mea, m-am gândit mult asupra situației în care mă aflam și nu mi-a fost greu să ghicesc că am fost arestată și condamnată doar pentru a se crea un precedent: deoarece era o persoană favorizată, trebuia ca un alt medic să fie condamnat înaintea „colegei” mele pentru ca să se poată pronunța sentința împotriva ei.

Având în vedere că hrana era mizerabilă, am ieșit pe șantier să muncesc ca simplă muncitoare. Am cărat cărămizi, am făcut mortar, am cărat mortar și în felul acesta am putut câștiga ceva bani și să-mi cumpăr ceva de mâncare. Șeful șantierului era un tânăr inginer, deținut și el. Îmi aprecia efortul și, când putea, mă ajuta. Munca pe șantier nu era ușoară și de multe ori mă întorceam sleită de puteri. Doctorița lagărului era și ea o deținută. Bolnavii erau tratați ca în orice lagăr de muncă. Dar mi-am găsit oarecum o justificare în comportamentul ei, care diferea mult de al meu în deportare. Eu n-aveam protejate care să fie servite, iar restul să nu fie luat în seamă. Încât atunci când am făcut un panarițiu dureros, am fost tratată cu foarte puțin interes. După multe reclamații ea a fost schimbată și m-au rugat să-i iau eu locul, dar n-am acceptat; preferam să lucrez pe șantier.

Ca să fii agreată de lume, trebuie să ai anumite calități, pe care - din păcate - eu nu le aveam. Firea mea nu era feminină, nu eram amabilă, nu puteam să conving lumea prin vorbe, nu eram o fire deschisă. Încercam să ajut lumea cu fapte, să fiu respectată și nu iubită. Dictonul „vorba dulce mult aduce” nu se potrivea caracterului meu închis și ferm, care cu greu se înduioșa și găsea cuvinte de comunicare cu camaradele de suferință.

Regimul noului lagăr nu permitea vorbitor. Totuși „colega” mea l-a putut primi pe soțul ei, care i-a adus un pachet mare de alimente, în care am recunoscut multe lucruri trimise de soțul meu, gemuri etichetate cu mâna mea și alte bunătăți. Ea le-a luat în primire și, în loc să le împartă în mod

---

¹⁾ Pentru că Domnul mă face așa și nu altminteri.

egal cu mine, mi-a dat numai o părtică infimă. Când am primit eu un pachet de îmbrăcăminte, soțul meu mi-a trimis, la cererea mea, din fiecare lucru două bucăți, de exemplu două perechi de pantofi, bluze, pulovere etc. și am împărțit în mod egal cu ea tot ce am primit. Vizita soțului ei a avut loc după acțiunea de revizuire, când sentința a devenit definitivă și, *nolens-volens*, a trebuit să se împace cu ea. De multe ori stau și mă gândesc de ce e lumea înclinată mai mult spre fapte rele, de ce e atât de greu a deosebi binele de rău, de ce instinctele rele au supremație și de ce reușita în viață e de partea celor care calcă în picioare cele mai elementare legi morale.

Într-o bună zi m-au dus, pentru rejudecare, înapoi la Ministerul Afacerilor Interne. Am stat sub anchetă jumătate de an. Am avut un regim mai ușor, mi s-au făcut favoruri: mâncare acceptabilă, dreptul la plimbare în curte timp de zece minute. N-am fost anchetată decât de câteva ori și atunci numai despre colega mea, neavând nimic de declarat asupra activității mele din lagăr, nici anchetată despre asta.

După spusele „colegei” mele (cu care n-am fost împreună în acest timp), chiar anchetatorul ei declarase că mă crede absolut nevinovată, neavând nici o probă care să dovedească că aș putea fi vinovată de „crimă de război”. În timpul șederii mele sub anchetă am făcut cunoștință cu fiica unui rabin, Debora Herskovitz, născută Burnstein, o fată foarte deșteaptă, cultă, care vorbea frumos franțuzește. Vorbea curent și ebraica și zilnic mă învăța câte trei cuvinte. Eu, în schimb, îi aduceam de la plimbare câte o frunză ruginită, semnul toamnei, semnul naturii că totul e trecător și timpul și tinerețea noastră pierdută în acele cumplite împrejurări.

După terminarea „anchetei”, am fost din nou ridicată; eu speram că mă trimit acasă, dar nu - m-au trimis înapoi în lagărul de muncă spre a-mi ispăși restul de pedeapsă. Și grațiată cu șase săptămâni de terminarea pedepsei, m-am înapoiat după trei ani de suferințe și necazuri.

Soțul meu m-a așteptat la gară. Aceeași iubire covârșitoare pe care numai aleșii soartei - oameni care pentru orice fărâ mă de fericire plătesc nesfârșite clipe de suferință - o încearcă și pentru care ești în stare să înduri toate loviturile destinului, să iei în derâdere umilințele, persecuțiile, sentimentele de ură și dispreț, știind că ai un suport, un om care suferă cu tine, care te știe nevinovată și care - în orice împrejurare - îți rămâne credincios și devotat. *Per aspera itur ad astra*: de câte ori mi-a venit în minte această zicală! Mie noțiunea de iad și rai mi-a fost sortită să o cunosc pe pământ. Între aceste două contraste mi-a trecut viața.

Tipărit la
S.C. ROMCARTEXIM S.A.
Tel. 211.30.16; Fax: 211.27.52
București

